

De grenzen van de koloniale geschiedenis

RECENSIEARTIKEL DOOR J. VAN GOOR

W.Ph. Coolhaas, *A Critical Survey of Studies on Dutch Colonial History*, 2e druk, herzien door G.J. Schutte (Den Haag: Martinus Nijhoff, 1980).

De tweede druk van Coolhaas' *Critical Survey* mag na twintig jaar een verheugend teken zijn van de belangstelling voor een gebied waarop hij een tijdlang nagenoeg als een eenling heeft gewerkt. In de tijd tussen de eerste en tweede druk is het aantal beoefenaren van de niet-westerse en koloniale geschiedenis in Nederland sterk gegroeid, terwijl de ontwikkelingen in de Angelsaksische wereld die zich in 1960 op dit gebied begonnen te manifesteren krachtig hebben doorgezet. Ook in Indonesië is een generatie historici opgestaan, die voornamelijk in de Verenigde Staten hun opleiding hebben gevolgd. Onder de invloed van de in de Angelsaksische wereld opgezette 'areastudies' is een dekolonisatie van de geschiedschrijving van de koloniale wereld tot stand gebracht. De bezwaren tegen de koloniale geschiedschrijving: te veel nadruk op de rol der Europeanen, met als het gevolg een statische achtergrondfunctie voor de autochtonen, veel aandacht voor formele bestuurlijke structuren en weinig oog voor de sociale geschiedenis en het volk werden in een interdisciplinaire benadering van de koloniale periode van Zuid-Oost Azië en Indonesië ondervangen. Hierdoor is het mogelijk een antwoord te geven op de voor de oude koloniale geschiedenis onoplosbare vraag welke plaats de autochtone bevolking in het verhaal zou moeten innemen. Zodra men erkent dat 'in a colonial history the indigenous population does have its place' (22) dan zal men de vraag moeten beantwoorden welke plaats dit is. Wil men de grenzen van de koloniale invloed en het effect van het koloniale beleid bepalen, dan zal dit onmogelijk kunnen zonder de totale bevolking van de kolonie in de beoordeling te betrekken. Koloniale geschiedenis en de geschiedschrijving van een bepaald gebied in de koloniale periode kunnen alleen nog in accenten verschillen.

Het is daarom zeer te betreuren dat in de tweede druk van de *Critical Survey* niet de kans is aangegrepen in te gaan op de ontwikkeling van de historiografie in Indonesië, Amerika en Australië. De opgaven hierover zijn zeer summier en vertonen op essentiële punten lacunes, terwijl een verantwoording hiervoor ontbreekt. Ook zijn de mogelijkheden en beperkingen van traditioneel bronnenmateriaal voor de geschiedenis van Indonesië en de koloniale periode niet besproken.

De belangwekkende discussie in Amerika na 1960 over de interpretatie en de plaats van de koloniale periode in de geschiedenis van Zuid-Oost Azië heeft in de *Survey* geen sporen nagelaten. De artikelen van John R.W. Smail, 'On the Possibility of an Autonomous History of Modern South East Asia', *Journal of Southeast Asian History (JSEAH)* (1961) 72-102 en H.J. Benda, 'The Structure of Southeast Asian History. Some Preliminary Obser-

vations', *JSEAH*(1962) 106-133 die van groot belang zijn geweest voor dit debat en die gerust tot de klassieken mogen worden gerekend, ontbreken. Hetzelfde geldt voor H.J. Benda, 'Decolonization in Indonesia. The Problem of Continuity and Change', *American Historical Review* (1965) 1059-1073 en Ruth McVey, 'Local Voices, Central Powers', *Southeast Asian Transitions Approaches through Social History* (Yale: UP, 1978) 1-31 over de invloed van de koloniale tijd op de nieuwe leiders en de relaties tussen de politieke machthebbers en het volk. Genoemde auteurs behoren tot de leidende Indonesië-deskundigen. Het doet daarom vreemd aan dat hun werk niet wordt besproken.

Ik noem hier van H.J. Benda, *The Crescent and the Rising Sun* (Den Haag, 1958) over de Islam in Indonesië gedurende de Japanse bezetting. In dit verband ontbreekt ook C.A.O. van Nieuwenhuys, *Aspects of Islam in Post-colonial Indonesia* (Den Haag, 1958) een bundel van vijf opstellen over de Islam in de koloniale tijd en de Japanse bezetting. Dit valt des te meer op omdat andere werken over de Islam, bijvoorbeeld van Deliar Noer (104), wel worden genoemd. Van Benda ontbreekt het samen met John Bastin geschreven *A History of Modern South East Asia. Colonialism, Nationalism and Decolonization* (Englewood Cliffs, 1968) dat een toepassing vormt van zijn eerder geformuleerde standpunten. Deze uitgangspunten vormden mede de grondslag voor de geschiedschrijving in Indonesië. Men zie bijvoorbeeld de onder redactie van Sartono Kartodirdjo, Djoened Poesponegoro en Nugroho Notosusanto uitgegeven *Sejarah Nasional Indonesia* (6 dln., Jakarta, 1977) dat niet in de *Critical Survey* wordt genoemd. Van Smail ontbreekt *Bandung in a Time of Revolution* (Ithaca-New York, 1964). Ruth McVey's standaardwerk over de opkomst van de communistische partij in Indonesië tot de opstand van 1927, *The Rise of Indonesian Communism* (Ithaca-New York, 1965) is niet vermeld, zodat de argeloze gebruiker het kennelijk moet doen met het werk *De communistische beweging in Nederlandsch Indië* van J.Th. Petrus Bloembergen uit 1935. Eveneens ontbreekt de bundel *Indonesia* (Yale: UP, 1967) uitgegeven onder redactie van Ruth McVey.

De vraag welke functie de traditionele Javaanse, Maleise of Buginees-Makasaarse bronnen kunnen hebben voor de geschiedschrijving van de koloniale periode had moeten worden gesteld. Op zijn minst had signaleerd moeten worden welke schrijvers door een combinatie van Europese en traditioneel-Indonesische werken een methodologische vernieuwing van de geschiedschrijving hebben trachten te bereiken. Nu krijgt men de indruk dat in de tweede druk een willekeurige greep is gedaan uit de aanwezige kronieken, 'babads', 'hikayats', 'sja'irs' en andere traditionele werken (49, 61, 91). De *Sja'ir Perang Mengkasar* (49) door Schutte opgenomen omdat deze vroeger Sja'ir Sipelman (Speelman) heette als teken van de grote indruk die Speelman in Makassar zou hebben gemaakt, is door de dichter gemaakt voor sultan Hasanudin. De naam van Speelman is er later door Nederlanders aan verbonden. De *Kroniek van Wadjo* (49) heeft in de filosofie van de samensteller van de *Survey* een beperkte functie omdat deze kroniek evenals de *Hikayat Patani* (61) zeer sober is met gegevens over Nederlanders. Waarom dan niet het 'Dagboek van de vorsten van Gowa en Tello', *Bijdragen van het Koninklijk Instituut voor taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië* (*BKI*) (1880) 85-259 genoemd dat een schat aan feitelijke gegevens over Zuid-Celebes biedt en daardoor veel directer bruikbaar is voor de Nederlandse historicus dan andere traditionele bronnen? Met de opname van een aantal willekeurig gekozen teksten kan niet worden volstaan. Het is evenzeer gewenst de lezer de mogelijkheden en de beperkingen van deze bronnen duidelijk te maken. Een verwijzing naar de controverse tussen C.C. Berg en H.J. de Graaf over het karakter van de Javaanse 'babad' was nuttig geweest. Tevens had moeten worden gezegd dat de studie van Ricklefs (niet Rickleffs!) (53) gebaseerd is op een combinatie van Europese en Javaanse bronnen. Een verdere bijdrage

tot de discussie over de bruikbaarheid van Javaanse chronogrammen is te vinden in Rieckefs, *Modern Javanese Historical Tradition* (Londen, 1978). Zeer bruikbaar om een indruk te geven van de interpretatie van een Javaanse bron is 'The Baron Sakender Story. Mystical Aspects of Mataram's Selfimage', door Sartono Kartodirdjo in, *Papers Second Dutch-Indonesian Historical Conference* (Ujong Pandang, 1978). De schrijver laat zien hoe in dit verhaal Mor Jangkung (Jan Pieterszn. Coen) en daarmee de Nederlandse aanwezigheid is geïncorporeerd in de tradities van het Mataramse vorstenhuis. Een soortgelijk voorbeeld van legitiimering achteraf van Nederlandse daden kan worden gevonden in de *Babad Buleleng*, uitgegeven door Peter Worsley (Leiden, 1978). Hierbij gaat het om de letterlijke ontvoering door een Nederlandse resident van de laatste regent uit het geslacht Den Bukit in 1872, een zaak die achteraf ongerechtvaardigd bleek. Van belang voor het begrip van de Javaanse staat waarmee de Nederlanders van de zeventiende tot de negentiende eeuw moesten onderhandelen is Soemarsaid Moertono, *State and Statecraft in Old Java* (Modern Indonesia Project, Cornell, 1968). Niet alleen voor de Javaanse wereld, ook voor de Maleise, beschikken wij in het werk van de Andaya's over voorbeelden hoe Maleise kronieken te combineren met de archieven van de VOC. Ook hier ontbreekt in de *Survey* elke aanduiding van dit methodologisch belangrijke aspect (62).

Opvallend is het niet opnemen van verschillende belangrijke Indonesische studies en bronnenpublicaties. Van de negen bronnenpublicaties uitgegeven door het Arsip Nasional te Jakarta zijn niet vermeld: de memories van overgave van West- en Midden-Java 1920-1930, *Memori Serah Jabatan 1921-1930. Jawa Barat en Jawa Tengah* (Jakarta, 1976-1977), de bronnenpublicatie over de lokale uitingen van de Sarekat Islam, *Sarekat Islam Lokal* (Jakarta, 1975) en de *Laporan Laporan Desa*, de desa rapporten van J.W. Meyer Ranneft (Jakarta, 1974). Al deze bronnen bevatten zowel de Nederlandse tekst als de Indonesische vertaling.

Pijnlijk is het zelfs te moeten constateren dat in de paragrafen gewijd aan de periode 1945-1950 Indonesische publicaties of studies nagenoeg ontbreken. Niet genoemd is A.H. Nasution, *Sekitar Perang Kemerdekaan* (11 dln., Bandung, 1970-1979) rondom de Indonesische vrijheidsstrijd, evenmin is genoemd *Idem, On the Fundamentals of Guerrilla Warfare* (New York, Washington en Londen, 1965). Van een andere generaal uit de revolutietijd T.B. Simatupang ontbreekt het werk eveneens: *Laporan dari Banaran. Kisah seorang peradjudit selama perang kemerdekaan* (Jakarta, 1961). Hiervan verscheen in 1972 een Engelse vertaling, *Report from Banaran. Experience during the People's War* (Modern Indonesia Project, 1972). De Australische universiteit Monash gaf ondermeer uit: *Indonesian Nationalism and Revolution. Six First Hand Accounts* (Monash, 1969-1971). Sukarno's verzamelde speeches en artikelen, *Dibawah bendera Revolusi* (2 dln., 1964-1965), Onder de revolutionaire vlag, vormden een belangrijke bron voor de biografie van deze nationalistische leider door Legge. Over de Indonesische vrijheidsstrijd in de beginfase is er nog de bronnenpublicatie uitgegeven door Osman Raliby, *Documenta Historica. Sedjarah dokumenter dari pertumbuhan dan perjuangan negara Republik Indonesia* (Jakarta, 1953). Om de opsomming van titels niet langer te maken verwijs ik naar het artikel van Taufik Abdullah, 'The Study of History', *The Social Sciences in Indonesia* (Jakarta, 1975) 89-166 dat een uitvoerige lijst en bespreking geeft van Indonesische publicaties. Op de Angelsaksische literatuur over de revolutietijd kom ik nog terug.

Tegenover het ontbreken van Indonesische bijdragen over de revolutieperiode staat een aanzienlijke paragraaf over de RMS, zonder vermelding van Indonesische literatuur over de geschiedenis van Ambon. Hier ontbreekt Richard Z. Leirissa, *Maluku dalam perjuangan Nasional Indonesia* (Fakultas Sastra Universitas Indonesia, 1975) over de Molukken in

de nationale strijd. Niet genoemd wordt de *Sumber Sumber sejarah Maluku* (Lembaga Penelitian Maluku, 1975), een overzicht van de voor de geschiedenis van de Molukken belangrijke bronnen. Van Kaam's werk, dat geleid heeft tot een herwaardering van de Molukse geschiedenis in Nederland wordt te simpel afgedaan met de zinsnede 'some data on anti-RMS Moluccans in 1950'. J. Persijn, 'Uit de schaduw van het verleden. Legende en realiteit in het Moluks vraagstuk', *Internationale Spectator* (1976) 103-110 en J.J.P. de Jong, 'Molukse geschiedenis in nieuw perspectief, een recenserend overzicht van recente publicaties', *Ibidem* (1979) 120-128 hadden zeker mogen worden genoemd. De regeringsnota's, *De problematiek van de Molukse minderheid in Nederland* ('s-Gravenhage, 26 januari 1978) en *De ronde-tafelconferentie; een overzicht van de onderhandelingen met betrekking tot het zelfbeschikkingsrecht der volkeren. Het standpunt der Nederlandse regering en de reactie in de Tweede Kamer* (Interimrapport commissie van overleg Zuidmolukkers-Nederlanders, eerste deel, februari 1978) worden niet vermeld.

De opmerking dat de romans van Friedericy het leven in de kolonie beschrijven (89) is een wat flauwe weergave van deze boeiende verhalen. Het brengt ons trouwens tot een geheel ander vraagstuk: in hoeverre kan de literatuur dienen als bron voor de geschiedenis en welke literatuur is daarbij van belang? De keuze die in de *Survey* (89, 109 en 120) wordt gedaan komt willekeurig over, terwijl Indonesische romans over het leven in de kolonie ontbreken, zoals bijvoorbeeld *Buiten het Gareel* van Soewarsih Djojopoespito (2e dr., Utrecht-Amsterdam, 1954) dat niet-coöperatieve Indonesiërs in de jaren dertig tot onderwerp heeft. Als het in de bedoeling had gelegen nader in te gaan op de waarde van literaire bronnen voor de geschiedenis dan had moeten worden genoemd: G.W.J. Drewes, 'Autobiografieën van Indonesiërs', *BKI* (1951) 226-264; A.H. Johns, 'The Novel as a Guide to Indonesian Social History', *BKI* (1959) 232-238 waarin een aantal verhalen van drie auteurs uit 1922, 1938 en 1949 worden vergeleken. Niahi Aeusrivongse schreef een dissertatie over, *Fiction as History. A Study of Pre-war Indonesian Novels and Novelists 1920-1942* (Michigan, 1976).

Tot slot enkele aanvullingen: Bladzijde 26: voor een beoordeling van de kwaliteit van de informatie van François Valentijn, *Oud en Nieuw Oost Indië* is het zeer nuttig de inleiding te lezen door S. Arasaratnam geschreven voor *François Valentijn's Description of Ceylon* (The Hakluyt Society, Londen, 1978). Bladzijde 48: Paul van der Veur, *Search for New Guinea's Boundaries, from Torres Strait to the Pacific* ('s-Gravenhage, 1966). In de *Journal of South East Asian Studies* verschenen in 1976 twee artikelen over de Nieuw Guinea kwestie (102-118, 260-274). Bladzijde 50: de 'collectie Surat-surat' bestaat uit contracten. Bladzijde 62: De Siam Society gaf in 1959 twee bundels uit *Selected Articles from the Siam Society Journal*, VII, *Relationship with Portugal, Holland and the Vatican*; VIII, *Relationship with France, England and Denmark* (Bangkok, 1959). Was het bij de lange paragraaf (70-75) over Zuid-Afrika niet mogelijk geweest even in te gaan op de kritiek op de geschiedbeoefening in Zuid-Afrika geuit door bijvoorbeeld Monica Wilson en Leonard Thomson? Kritiek die veel overeenkomst vertoont met de discussie over koloniale geschiedenis versus geschiedenis van Zuid-Oost Azië.

Bladzijde 89: Over het Nederlands binnenlands bestuur is in 1979 de dissertatie verschenen van J.H.M. Kommers, *Besturen in een onbekende wereld. Het Europees binnenlands bestuur in Nederlands Indië 1800-1830* (2 dln., Meppel, 1979). Over het inlands bestuur H.A. Sutherland, *Pangreh Pradja. Javanese Indigenous Administrative Corps and Role in the last Decades of Dutch Colonial Rule* (Yale, 1973). Bladzijde 92: Men moet voor de 'general setting' van de verhouding tussen het Nederlands-Indisch gouvernement en de Balisch-Lombokse vorsten de waarde van de gesloten contracten niet overschatten. De

vorsten hechtten er zelf vaak minder waarde aan, in 1872 bleek dat de Maleise vertaling ervan niet identiek was met de Nederlandse tekst op het punt van de soevereiniteit. Bladzijde 100: Teuku Ibrahim Alfian, 'Acheh Sultanate under Sultan Mohammad Daudsyah and the Dutch War' in, *Profiles of Malay Culture*, Sartono Kartodirdjo, ed. (Ministry of Education and Culture, 1976); Barbara Watson-Andaya, 'From Rüm to Tokyo. The Search for Anticolonial Allies by the Rulers of Riau, 1899-1914', *Indonesia* (1977) 123-156. Bladzijde 104: Alfian, *Islamic Modernism in Indonesian Politics. The Muhammadiyah during Colonial Period* (Madison, 1970); Lea E. Williams, *The Rise of the Overseas Chinese Movement in Indonesia 1900-1916* (Glencoe, 1960); Leo Suryadinata, *Peranakan Chinese Politics in Java 1917-1942* (Singapore, 1976); *Idem*, *The Chinese Minority in Indonesia* (Singapore, 1978) en *Idem*, 'Indonesian Nationalism and the Pre-War Youth Movement', *JSEAS* (1972) 262-276; H.J. Benda en Lance Castles, 'The Samin movement', *BKI* (1969) 207-240. Lance Castles, *The Political Life of a Sumatran Residency. Tapanuli 1915-1940* (Yale, 1972); William A. Oates over de geheime afdeling van de Sarekat Islam, 'The Afdeling B. An Indonesian Casestudy', *JSEAH* (1968) 107-116. Taufik Abdullah, 'Modernization of the Minangkabau World. West Sumatra in the Early Decades of the Twentieth Century', in, Claire Holt, ed., *Culture and Politics in Indonesia* (Ithaca-Londen, 1972) dat verder nog een aantal interessante artikelen bevat van onder meer B.R.O.'G. Anderson, Sartono Kartodirdjo en William R. Liddle. Shelton Stromquist, 'The Communist Uprisings of 1926-27 in Indonesia: a Re-interpretation', *JSEAH* (1967) 189-200; Howard M. Federspiel, *Persatuan Islam. Islamic Reform in Twentieth Century Indonesia* (Ithaca-New York, 1970) over het eenheidsstreven van de Islamitische partijen voor de oorlog. Bladzijde 107: H.J. Benda, James K. Irikura en Koichi Kisshi, *Japanese Military Administration in Indonesia* (Yale, 1965); L. Sluimers, *A Method in Madness? Aanzetten tot een vergelijkende politicologische studie van de Japanse periode in Zuidoost-Azië* (Amsterdam, 1978).

Bij de opgave van de Angelsaksische studies over de revolutiejaren (107-109) mist men een bespreking van het karakter ervan en moet men het doen met 'I only mention...' waarna de namen van ondermeer Kahin, Palmier en Reid volgen. Dit is des te verbazingwekkender omdat deze paragraaf wordt voorafgegaan door de opmerking dat 'the inability of authors to view the subject dispassionately hampers many works'. Moeten we dit uitleggen als een beoordeling van deze slechts terloops genoemde studies? Zo de samensteller bezwaren had, waarom deze niet uiteengezet? Van Reid ontbreekt 'The Birth of the Republic in Sumatra', *Indonesia* (1971) 21-46, terwijl *The Blood of the People Revolution and the End of Traditional Rule in Northern Sumatra* (Kuala Lumpur, 1979) niet meer is opgenomen. Voor de Australische houding tegenover Indonesië ontbreken: Hilman Adil, *Australia's Relations with Indonesia 1945-1962* (Leiden, 1973) en W.J. Hudson, 'Australia and Indonesian Independence', *JSEAH* (1967) 226-239. Voor een beter begrip van de overgang van de kolonie naar zelfstandige staat had de studie van Herbert Feith, *The Decline of Constitutional Democracy in Indonesia* (Ithaca-New York, 1962) moeten worden genoemd, evenals de bronnenpublicatie door Feith samen met Castles verzorgd: *Indonesian Political Thinking 1945-1965* (Cornell UP, 1970).

Een speciaal probleem met Angelsaksische 'doctoral theses' is de moeilijke bereikbaarheid. Zij zijn vaak alleen te achterhalen door middel van bibliografische hulpmiddelen en kunnen dan eventueel in microfilm of xeroxcopie worden besteld. Gezien het overstelpend grote aantal publikaties waarom het gaat was het nodig geweest dat de op dit gebied beschikbare naslagwerken waren genoemd. Temeer daar de samensteller verschillende malen gebruik maakt van 'grijze literatuur' die niet in de handel is. Curtis W. Stucki, *American Doctoral Dissertations on Asia 1933 - June 1966* (Cornell Southeast Asia Program, New

York, 1968) geeft al 37 titels over de geschiedenis van Nederlands-Indië en Indonesië. Verder zijn er *Indonesian Monographs. A Catalogue of Monograph Publications 1945-1968* (Zug, 1974) en ondermeer de opgaven van University Microfilms International, Ann Arbor Michigan USA.

Verdere aanvullingen: Bladzijde 112: J.R. Rush, *Opium Farms in Nineteenth Century Java* (Yale, 1977). Voor een reactie op Geertz' these van 'agricultural involution' zie de artikelen van R.E. Elson, 'The Impact of Government Sugar Cultivation in the Pasuruan Area. East Java during the Cultivation System Period', *Review of Indonesian and Malayan Affairs*, XII (1978) 26-55 en *The Cultivation System and Agricultural Involution* (Monash, 1978). Bladzijde 117: over vrouwen *Archipel Numero Special: Regards sur les indonesiennes*, XIII (1977). Bladzijde 118: over de geschiedenis van het Christendom en de zending P.H. van Akkeren, *Sri and Christ. A Study of the Indigenous Church in East Java* (Londen, 1970) en A.G. Hoekema, 'Kyai Ibrahim Tunggal Wulung ± 1800-1887. Een Javaanse Apollos', *Nederlands Theologisch Tijdschrift* (1979) 89-110, twee oud-zendingen over de wijze waarop het christendom in de negentiende eeuw door de Javaanse bevolking is verwerkt. De *Sejarah Katolik Indonesia* (5 dln., Ende-Flores, 1973-1974) beschrijft de geschiedenis van het rooms-katholicisme in de Indonesische archipel vanaf de zestiende eeuw tot heden. Een overzicht hiervan vindt men ook in M.P. Muskens, *Indonesië een strijd om nationale identiteit* (Bussum, 1969). Over de omvang van de haddj, de bedevaart naar Mekka die in Indonesië altijd zeer belangrijk was: J. Vredenburg, 'The Haddj. Some of its Features and Functions in Indonesia 1900-1950', *BKI* (1962) 91-154. Bladzijde 120: G.H. vonFaber, *A Short History of Journalism in the Dutch East Indies (Soerabaja, s.a.)*; B. Dahm, *History of Indonesia in the 20th Century* (Londen, 1971). Bladzijde 139: bij de bibliografie over The New Netherlands ontbreken de in Baltimore uitgegeven bronnenpublicaties *The Records of New Amsterdam from 1653 to 1674 Anno Domini* (7 dln. met index door Berthold Fernow; Baltimore, 1976) en de vier delen *New York Historica! Manuscript Dutch Translated and Annotated by Arnold J.F. van Laer*, Kenneth Scott en Kenn Stryker-Rodda, ed. (Baltimore, 1974). Bladzijde 157: Carey 1976 *Economic History Review* moet zijn *English Historical Review*.

Het is moeilijk voor een bewerker van een tweede druk van een bestaand werk, te bepalen waar hij de oorspronkelijke tekst moet wijzigen of bijwerken. Toch vraag ik mij af of verschillende oordeelvellingen ongewijzigd in een tweede druk thuishoren. Vooral omdat er in twintig jaar zoveel veranderd is in de benadering van de koloniale tijd. Herhaling van uitspraken als 'the left-wing lawyer... Wertheim' (106) of de waarschuwing vooraf bij de bespreking van de literatuur over de periode 1945-1950 over de bevooroordeeldheid van veel auteurs maakt een wrange indruk, wanneer de bewerker geen moeite heeft gedaan de Angelsaksische literatuur op dat gebied te evalueren en de Indonesische grotendeels weglaat. De terechte nadruk op de kennis van het Nederlands (1) maakt in deze context gemakkelijk een apologetische indruk en daarmee is de koloniale geschiedenis niet gediend.

Recensies

M. Lubis, *Het land onder de regenboog. De geschiedenis van Indonesië* (Alphen a/d Rijn: Sijthoff, 1979, 207 blz., f45,-, ISBN 90 218 2368 3).

Het is geen alledaagse onderneming, wanneer een Indonesisch auteur en journalist zich zet tot het schrijven van een geschiedenis van Indonesië, die in de eerste plaats bestemd is voor een Nederlands lezerspubliek. Mochtar Lubis heeft dat gedaan, en het resultaat mag gezien worden. Het is een zeer leesbaar boek geworden waarin de schrijver getracht heeft, tegen de teneur van veel van de door hem geraadpleegde werken in, de geschiedenis van de Indonesiërs zelf zoveel mogelijk naar voren te halen, zonder evenwel het *audi et alteram partem* uit het oog te verliezen.

Daar is hij tot op zekere hoogte in geslaagd, door de geschiedenis van zijn land in de koloniale periode te beschouwen als een tragedie, waarin Indonesiërs en kolonisatoren streden voor wat zij ieder als hun recht beschouwden. Zo blijft het hem mogelijk, ook Jan Pieterszoon Coen en Aru Palakka in genuanceerde tinten te schilderen, al liggen zijn sympathieën uiteraard meer bij Dipanegara en Pattimura. Ten aanzien van de cruciale vraag naar de oorsprong van de Indonesische eenheid, door hem als een groot goed gewaardeerd, laat hij het echter afweten. Toch is juist hier een nauwgezette afweging van de betekenis van ieders inbreng van het grootste belang. Voor Lubis bestaat er echter al sinds prehistorische tijden een Indonesisch volk en, meer in het algemeen, een Indonesische eenheid. Deze wordt gedragen door een reeks van religieuze, culturele en politieke noties zoals die van de sacrale vorst die de spil van de aarde is of het besef, dat micro- en macrokosmos in harmonie dienen te bestaan. Zonder de samenbindende kracht daarvan te onderschatten moet men daar toch tegenin brengen, dat deze noties ook elders geen onbekenden waren en in de verschillende delen van de archipel op zeer eigen wijze werden uitgewerkt of, ook wel, geheel ontbraken. Bovendien, het gemeenschappelijk bezit van talrijke cultuurelementen is nog geen garantie voor gemeenschappelijke staatsbouw. De geschiedenis van Europa kan daarvoor het bewijs leveren.

In Lubis' opvatting is de geschiedenis van Indonesië gedurende de laatste drie à vier eeuwen echter een verhaal, waarin de Nederlanders stukje bij beetje beslag legden op steeds grotere delen van het land, wat mogelijk gemaakt werd door de omstandigheid dat de Indonesiërs 'nog steeds hun les niet geleerd hadden', dat wil zeggen zich niet gemeenschappelijk tegen de indringer teweergestelden. Het probleem wordt dan hoe, zoals Lubis het stelt, Indonesië zijn vrijheid moest 'herwinnen'.

Van deze beschouwingswijze kan men niet zeggen, dat zij in alle opzichten onjuist, maar wél dat zij onvolledig is. De nadruk komt hierdoor sterk te liggen op het element van strijd, dat natuurlijk in werkelijkheid nadrukkelijk genoeg aanwezig was, zonder dat er echter